

PAMÄTNÁ KNIHA

*Pamätnú knihu obce Sokolány s 201 (Drastojeden)
očíslowanými stranami úhodnoverňujeme.–
v Sokolanoch, dňa 1. júna, 1933*

vedúci obv. notár

*Stefan Varga
starosta*

Kronikár
o sebe

Usnesením obecného zastupiteľstva zo dňa 14. mája 1933 čís. 12/43 pr./1933 bol som ja, Andrej Šomogyi, správca – učiteľ v Sokolánoch, ustanovený prvým kronikárom tunajšej obce a vzal som na seba vedenie pamätnej knihy. Nie som tunajším rodákom, ale účinkujem tu už od 15. septembra 1908. Narodil som sa 29. decembra 1885 a po absolvovaní učiteľského ústavu v Prešove bolo to moje druhé miesto, keď som sa stal učiteľom tunajšej jednotriednej kat. ľudovej školy.

Popis obce.Poloha

Obec Sokolany do štátneho prevratu r. 1919 nazývala sa Szakaly, Abaujszakaly, takýmto menom nájdeme ju v dárnych knihách a mapách. Že jej pomenovanie odkiaľ pochádza, nedá sa vysvetliť. Taktiež ani dnešné meno nemá pôvod ani z osoby, ani z veci tunajšej miestnej. Sokolany ležia na rovine medzi obcami Haniska na 2 km, Veľká Ida asi 5 km., zatiaľ na severozápad je Šaca a Buzinka asi 5 – 6 km., na severovýchod Košice 16 km., a na juh Bočár na 2 km vzdialenosti.

Rozloha našej obce činí celkom 1911 kat. jut. z toho je 1583,5 kat. jut. roľ, 28 kat. jut. záhrad, 65 kat. jut. lík, 175 kat. jut. pastvín, 595 kat. jut. ciest a neplodnej pôdy. Z toho vlastný nemovitý majetok má obec: Močiar na miestnom hone 360 □ siah, pasienky 1375 □ siah, roľ na Malých líkach 8 kat. jut. 820 □ siah, piesočná baňa na Krádzine 1 kat. jut. 29 □ siah.

U našom chotári pôda je ťažká, hustá hlináčka, preto najviac pestuje sa obilie. Ponevác pôda v nižších vrstvách obsahuje mnoho štrku, piesku, čo rodu skoro prepúšťa, preto v našom chotári nedarí sa veľmi pestovanie ovocných stromov.

Kostol

Sokolany je starobilá obec, dokazuje nám sanctorium kostola, ktorý je vybudovaný v štýle gotickom a pekný malý pastoforium. Tento kostol bol za istý čas majetkom kalvínov, ktorí držali v obci i svojho farára. Ten býval v dnešnom učiteľskom byte. Kalvíni mali v obci pekný cintorín, na ktorom boli rôzne cenné pamätné kamene – pomníky umretých kalvínskych pánov, ale tie zmizly, lebo príbuzní týchto rodín stadiť odišli, aj zomreli. Toto miesto, kde ich cintorín stál, dnes je záhrada roľníka ml. Juraja Semana a už niet ani stopy po peknom kalvínskom cintoríne a jeho pamätnostiach. Že ako sa dostal tamojší kostol nazad od kalvínov do vlastníctva katolíkov, o tom sa vypráva nasledujúce. Maji-

telkou hanisčanského veľkostatku, – ku ktorému patril aj tunajší majer – od r. 1740 stala sa br. Jakubová Mešková vd. Bola veľmi horlivou katolíčkou, všemožne podporovala kostol a usilovala sa napomáhať náboženský život v obciach. O tomto čase tak v Haniske ako aj v Sokolánoch bývalo mnoho kalvínskych rodín, preto ona zavolala košických jezuitov, ktorí držali v r. 1749 v Haniske misie a usilovali sa rodiny protestantské navrátiť do lona katolíckej cirkvi. Aj to sa im podarilo, lebo koncom stoletia už žiadnej osoby náboženstva kalvínskeho v obce nebolo. Keď počet kalvínov upadával a katolíkov sa väčšil, na porzbudovanie tunajšieho zemepána Ladislava Szepessiho, katolíckeho obyvateľstva napadlo kalvínov a kostol od nich odobrali v r. 1759. O tomto čase obec Sokolany bola filiálkou hanisčanskej fare, a s ňou spolu patrila ku ostrihomskému biskupstvu, do založenia košického biskupstva. Pamätnejšie udalosti boli ešte tieto: O r. 1760 Fr. Karlay, ostrihomský kanonik na úctu – Kráľovnej Ružencovej – vysvetil tunajší kostol. Tunajšiu kaplnku dala vybudovať grófka Starhembergová rod. Anna Pankovičová Glogorská, v r. 1838, kde ona aj jej manžel sú pohovaní. Kašiel, čo dnes je rodiny Juhászovej, bol dávno majiteľom grófa Guido Starhemberga. O r. 1845 postavená bola socha sv. Jána Nep., v r. 1856 postavená bol kríž pri ceste do Veľkej Idy, v r. 1858 kríž pri kaštieli, r. 1864 na navrhovanie Jozefa Répászkyho, hanisčanského farára bola vybudovaná veža terajšieho kostola za 1860 zlatých a 40 grajciarov. O roku 1862 pri kostole rozprestierajúci cintorín sa zaplnil, v tom istom roku bol započatý nový. Dňa 6. júna 1885, keď Constantín Schuster, košický biskup birmoval v Haniske, zúčastnilo sa tam aj tun. obyvateľstvo takmer v celom počte, – stedy vypukol požiar v Sokolánoch a zničil mnoho budov. O r. 1899 vyhorela $\frac{3}{4}$ čiastka celej obce, kostol aj škola. O r. 1902 bol postavený kríž na ceste pri Šace. O r. 1911 bol zakúpený kostolný orgán, v r. 1921 postavená bola zakrestia, v r. 1925 bol zakúpený zvon, v r. 1926 postavený chór a vymalovaný kostol, v r. 1930 kazateľnica.

Ako naši farári účinkovali títo: od r. 1820-1821 Ignác Dubán, od 1821-1824 Karol Kossuth, od 1824-1836 Alex. Dieneš, od 1836-1862 Ignác Kobliosek, od 1862-1872 Jozef Répászky, od 1873-1907 Aloiz Tomcsko, od 1907-1925 Smrich Karkabus, od 1925-1931 Ludevík Kedry, od r. 1931 Augustin Rychtarčík. Kaplani boli títo: Jozef Téglasi 1900-1906, Jozef Zalibera 1906-1908, Jozef Kenedich 1908-9, Mikuláš Bodnár 1909-1914, Andrej Wessely 1915-1916, Valent. Horanec 1916-1917, Fr. Kalmi 1917-1918, Michal Mitró od 1918-1920, Leopold Tima 1921-1924, Ludevík

Deák 1924-25, Ján Mlynárik 1925-26 a S. Onderúv. Starším obyvateľom ešte v živej pamäti žije medzi hore spomenutými Jozef Répaszky, ktorý bol tiež písomne činný. Za jeho pôsobenia zomrela veľkostatkárka vd. gr. Manová Péchyová v Haniske a tamojší a tunajší majer zanechala jedinej dcére Jakobine, vydatej za gr. Rudolfa Zichyho. Ona sa stala patrónom farnosti. Od r. 1973 do 1907 účinkoval ako farár – dekan, pozdejšie prepošit Aloiz Tomcsko, ktorý pritom, že veľmi sa staral o kostol, školy a napriek tomu, že bol zaujatý ako dekan, vzal na seba ťažkú funkciu – správcovstvo statku vyšemenovanej grófkky. Za jeho farárstva 2 krát zničil požiar našu obec. On všetko možné urobil, aby obyvateľstvu pomôhol. Začal zbierku darov, on sám aj peňažne podporoval ľud. Oľedy bol zakrytý kostol, urobené obloky na veže aj iné práce. Mnohostranná práca poškodila jeho zdravie a na vlastnú jeho žiadosť vzdal sa svojho úradu a odišiel do penzie. Po krátkom čase však zomrel. Pochovaný je v Košiciach. Na jeho odporúčanie obdržal od patróna farnosti poverenie (prezentu) Smrich Karkabus jeho kaplan, ktorý vo všetkom svojom predstavenému v šlápačách sa usiloval pokračovať. Z veľkou obľubou chytil sa ku zariadeniu kostolov a škôl a povzbudzoval veriacich, aby čím viac oferovali na tento cieľ. Za jeho účinkovania bolo zadovážených niekoľko sôch, bol postavený kostolný chór, zakrestia, zvon, vybudovaná dvojtriedna škola aj iné. Pre svoj vzorný život, neúnavnú prácu, bol obľúbený a vážený. Bol vymenovaný a účinkoval ako dekan. Nastávajúca svetová vojna, zlé časy, ťažké pomery vyčerpali jeho sily a podkopali jeho zdravie. Na veľký smútok všetkého obyvateľstva 11.VII.1925 náhle zomrel. Pochovaný je na hanisčanskom cintoríne. Za jeho farárstva zomrela patrón. farnosti vd. gr. Jakobina Zichyová, ktorú aj temnou grófkou nazýval ľud široko-daleko. Korlivá katolíčka, vzor štedrého srdca, ktorej šlachetná duša a dobrota ztrihla slzy mnohým sirotám, vdovám a (sirotám) trápiciam. Keď požiar zničil našu obec podporovala ľud stavebným materiálom, alebo peňažnými darmi. Za svojho života jak kostol, tak školu podporovala a vo všetkých dobročinných veciach jej obetavosť nechýbala. Svoj požehnaný život dňa 27.III.1915 dokončila. Jej pamiatka na veky bude žiť v tých srdciach, ktorí ju poznali. Jej telesné pozostatky ležia v krypte v hanisčanskom rkat. kostole. Po jej smrti stal sa jej nástupcom syn Vojtech Zichy. Ako patrón prezentoval na hanisčanskú faru Juliusa Szilágyiho, bávalého polanského darára, ktorý ale po krátkom úradovaní prestúpil a odišiel za farára do obce Tulčík. Za jeho posobenia bol kostol zakrytý blachou. Po jeho odchode bol vymenovaný Ludvík Hedry, tulčinský dekan-farár. Do jeho príchodu v tunajšom kostole len každú štvrtú nedeľu

konaly sa bohoslužby. On ale dohodnul sa s veriacimi a za istú odmenu zaviedol každonedeľňajšie omše. O tomto čase bol vymalovaný kostol za Kč.8000.-, postavená kazateľnica, kúpený kalich, zástary aj iné. Jeho účinkovaniu urobila koniec smrť. Zomrel v košickej nemocnici a odtiaľ bol odvezený do obec Široká, tam bol pochovaný. Za jeho pôsobenia bol rozparcelovaný tunajší majer Vojtecha Zichyho a právo patronácke prešlo na vlastencov majetku.

Tí volili už na hanisčanskú faru farára dňa 28.sept.1931. Ponevác medzi uchádzačmi majriac hlasov dostal Augustin Rychtarčík, budimérsky farár, bol vymenovaný za hanisčanského farára.

Na mieste terajšieho učiteľského bytu stála stará budova, ktorej v západnej čiaske stála škol. sieň a vo východnej byt kalvínskeho farára, – dokiaľ kalvíni mali kostol vo vlastníctve. Neskôr táto budova stala sa majetkom Ladislava Szepessiho. On daroval ju hanisčanskému farárovi, ktorý zase prepustil ju na bývanie tunajšiemu kantor-učiteľovi. Táto budova sa v r. 1860-om zrúcala a na tomto mieste sokolánski a bočiarski veriaci dali postaviť novú. V nej bola jednotriedna škola a učiteľský byt až do r. 1911. V tejto škole účinkovali nasledujúci učitelia: Štefan Čiripp 1869-1883, Frt. Kaiser dnes vo výslužbe býva v Košiciach od 1883-1892, Gejza Simko spr. učit. v Gemeri od 1892-1900, Maria Kubinyiová od 1901-1902, Julius Rovo, Julius Sončo -1903, Frt. Mišenko, terajší spr. uč. vo Ošechsvätých od 1903-1906, Viktor Nyulassy od 1906-7, účinkuje v Strážskom, -a Andrej Šomogyi od r. 1907- . Ponevác počet školopovinných žiakov prevíšil určitý počet predpísaných, preto bola v r. 1911 vybudovaná dvojtriedna školská budova za 8526 Korún a 67 h-ov – a bývalá učiteľská učebňa bola prepravená na byt pre druhú učit. silu. Za druhú učiteľskú silu bola zvolená Malvína Šalátová učiteľka, ktorá nastúpila službu dňa 1.IV. 1912. Menovaná r. 1914 vydala sa za tun. učiteľa Andreja Šomogyiho a od tohoto času ako učit. pár účinkujú na tejto škole. Dňa 1. sept. 1929 bol zaškolenný 8. škol. ročník. Ponevác počet žiactva stále rástol, takže prestúpil nariadenú hranicu, musela byť zriadená doč. III. postup. trieda. Na volbe dňa 2.okt. 1932 škol. stolica zvolila za III. silu sl. Etelu Nagyovú z Košíc. Ponevác zlé časy poľnohospodárske znemožnili to, aby obyvatelia obce tretiu učebňu mohli vystaviť, preto referát min. školstva a nár. osvety v Bratislave povolil, že možno vyučovať vo dvoch učebniach a to: v jednej celkodenne a v druhej poldenne (striedavo). O udržiavanie škol. budovy aj iné vecné náklady sa starajú cirkevné obce

Škola

Sokolany a Bočár. Osobné nákladom len nepatrnú čiastku platia obce, lebo tamto všetko hradí štát ako podporu.

Majer

O dejinách dávnej minulosti mnohokrát stretneme sa s menami týchto obcí, ktoré sú susedia našej dediny. Šaca, Veľká Ida, Seňa, Kaniska a vieme, že v týchto boli vystavené hrady, zámky zemepánov tých, ktorých majetkom bola aj naša obec. Proti týmto hradom idúce nepriateľské vojská prenasledovali, lúpili, týrali tento ľud, ktorý slzami a krvou oblieval túto zem. Války v r. 1439 – 1530, Rákocziho, Thökölyho, Kossuthová, potom cholera 1831, pestis 1678, hlad a iné pustošili tento ľud. Vieme, že v dávnych časoch mnoho šľachtických rodín bývalo v našej obce. Tí pozdejšie svoje majetky dali do prenájmu, ba aj odpredali iným, najviac židovským rodinám, od ktorých potom odkúpili tunajší gazdovia. V Sokolánoch v r. 1263 bol kláštor. Významnejšie rodiny boli nasledovné: Juraj Szakalyi, Ján Szakalyi, Csécsi, Korváth, György, Kormos, Ragályi, pozdejšie Desseroffy, Karkenbergy, Stahrenbergy a Ladislav Szepessy. Ostatný grófsky majer bol vlastníctvom Jakobine Zichyovej, hanisčanskej veľkostatkárky. Po jej smrti v r. 1915 bol veľkostatok grófa Vojtecha Zichyho. Ponevác zákonom zo dňa 16. IV. 1919 vyhlásená bola reforma pozemková, dľa ktorej všetky veľkostatky boli štátom zabrané a mali byť za náhradu vyplatené, aby zem dostala sa do rúk československého ľudu. Zichyho veľkostatok bol teda v jari 1926 rozparcelovaný následovne: kašitiel majeru so záhradou kúpil Ján Jeney, bývalý hanisčanský notár, hospodárske byty aj iné budovy odkúpili bývalí služobníci majera. Z pozemkov – z ornej pôdy jedna časť bola predaná ako prídel k účelom stavebným a ostatná predala sa ako orná pôda. Tak sa dostal tun. ostatný veľkostatok do vlastníctva tun. roľníkov v r. 1926. Ponevác celý majer prešiel do rúk ľudu, s ním obyvatelia dostali aj patronácke práva fary. Podľa tohoto práva volili aj nového farára.

Voda

Cez našu dedinu tečie Sokolánský potok. Vyviera v obce Zlatá Ida. Idúc odtiaľ na juh prechádza dedinami, stúpi do Maďarska a vlieva sa do rieky Hornáda. Našu dedinu delí na dve strany na východnú a západnú (tie sú na katastrálnej mape z r. 1869 pomenované Kis Szakaly a Nagy Szakaly.) Pred 70 rokmi bol potok väčší a na líke „Berek-u“ hnal sokolánský mlyn a kmil vodou viac panských rybníkov, ktoré mali tunajší statkári. To všetko zmizlo, odkedy potoku väčšia časť – nad Šacou – bola odvedená do Veľkej Idy.

U roku 1868 mlyn zanikol a vyschly pomaly aj ravníky, lebo voda ktorá odte-
dy tečie v potoku je tak malá, že vďaka ju možno prebrodiť.

Pozemky na západnej strane počnúc od obce Bočára menujú sa: Medzi
Drahy, Predne, Povrazy, Šinor, Široke, Čeraky, zo severnej strany: Ločkaj-
ské, Slobodná, Oyšné Povrazy, z východnej strany: Kováčik, Malé Lúčky,
Krádzina, z južnej strany: Mocer, Bereky.

Miestne
názvy

U roku 1882 napočítaných bolo v obci 67 domov 501 obyvateľov.
U r. 1902 - 90 domov 510 obyvateľov, v 1913 - 108 domov 555 obyvateľov,
v r. 1919 v 128 domoch 622 obyvateľov, z toho Čsl. 532, Maďarov 81,
iných 9. U r. 1930 podľa posledného sčítania ľudí bolo v Sokolánoch 732 osôb,
z toho 713 Čsl., 16 Maďarov, iných 3. Počet domových čísel 147.

Obyvatelia

Väčšina obyvateľstva zamestnáva sa roľníctvom. Starobná hmota budov
je zväčša válok, domy sa pokrývajú eternitom, hlachou, črepom. Najviac domov
sa budovalo v r. , lebo v tomto roku bola dobrá úroda a tak obilie ako doby-
tok mal dobrú cenu, preto roľníci mali k tomu možnosti, aby budovali.

Obec Sokolany administratívne patrila od r. 1427 za kráľa Žigmunda
ku veľkoidanskému hlavnoslužnorskému úradu, ktorý ale v r. 1878 zanikol.
U r. 1881 bola postavená terajšia železničná dráha. Naša obec patrí teraz
k súdnemu okresu Košice, kde je teraz i berný úrad, okresný súd, krajský súd,
súdna tabuľa. U obci je dvojtriedna škola, do ktorej chodia deti aj z obce Bočár.
Náš obvodný lekár je býva vo Veľkej Gde, tam je i lekárňa. Poštový úrad
máme v Haniske, a náš listonoš každý druhý robotný deň dochádza tam pre
poštové zásielky. U Haniske máme aj farský úrad, notársky úrad a čelnícku
stanicu.

Úrady

Lesy z nášho chotára aj zo susedných dávno vykynožili, takže dnes už
ani stopy nenájde, preto palivové a iné drevo len s veľkou námahou z ďalekých
hôr môžeme nadobudnúť. Preto, že zmizly lesy chýba na našich rovinách lesné
stáctvo, zvieratá, plodiny jahôd, malín, borovic, černíc a iné. Poľovníci ale v hoj-
nom počte nájdu poľných zajacov, jarabíc, aj málo kačiek. Kniezdí tu niekoľko
bocianov, ktorí v tunajších močiaroch hľadajú svoju potravu. Okrem lastovičiek,
vrabcov, stehlíkov, škovránkov, a vrán málo iných stákov nájde. Náš potok

Lesy

je plytký, gazdinky v ňom močia konope, preto sa v ňom ryby, raky ledva nachádzajú.

Podnebie

Podnebie je mierne. Prvé mrazy nastávajú v prvej polovici novembra, posledné ku koncu apríla. Z jara v prvej polovici marca orná zem rozmrzá, takže s oraním a so siatim možno započat'. Prietrž mračen a krupobitie je zriedkavým javom.

Polné hospodárstvo

Tunajšia pôda by bola úrodnejšou, keby bolo viac srážok a keby od severu bola ochránená od takrečeno každodenného vetru. Dážď ledvaže pomôci tú ťažkú pôdu, už nastane vietor, ktorý ju ihneď vysuší. Na veľkostatkoch, ktoré tuná, aj v blízkosti boly, náš ľud veľa pracoval a odtiaľ sa naučil ornice lepšie obrábať. Len jeho finančná chudobnosť je príčinou toho, že nevie tolko výsledku produkovať, ako by sa dalo, keby lepšie vyhnojil, sial zrna čistejšie a lepšieho druhu atď.

Obecné pasvíská sú zlé, lebo sú nepestované. Obyvatelia majú málo lúk, málo krmiva sejú, preto držia aj málo dobytky. Málo dobytky, málo hnoju a zeme, málo osohu dajú. Hlavné plodiny sú: pšenica ocilová a biela seje sa v jeseni, dáva 1 g asi 6 – 8 g. Jačmeň jarný dáva 1 g asi 7 – 9 g, ovos dáva 1 g 8 – 9 g. Červená ďatelina, muchar, bolhaj. Zemiaky biele alebo červené dajú 1 mech 7 – 8 mechov. Možnejší ľudia, aby dosiahli čím väčšej úrody, z roka na rok čím viac investujú do hospodárstva. Užívajú umelých hnojív, dobrého poľného náradia – najviac železného: pluhov, brán, válcov, k siatiu užívajú výhradne siacich strojov, obilie mlátia strojom parným, alebo motorom. U menších gazdovstiev ručne mlátia cepami, ale aj to len žito, Krmenie kráv deje sa v zime v maštalniach, na jar, v lete a v jeseni na pasvíske, strniskách. Mlieko z gazdovstiev predáva sa tun. mliečkárovi, ktorý denne dochádza do Košíc a tam ho predáva. Ošipáných chorá sa tu pomerne málo, lebo pre choroby často shynú. Choroba nivočí sliepky aj iné hydiny. U našej obci otvorená poloha pred silnými vetry, štrkovitá pôda neslúži ovocinárstvu, preto nestretávame sa tu s ušľachtilými druhmi. Najviac je tu slivák, hrušiek, jablk. Stromy trpia najviac hmyzom. Ošetrovanie deje sa natieraním kmeňa vápnom smiešaným s hlinou.